

**Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 10 hallituksen
esityksestä henkilörekisterilaksi ja siihen liittyviksi laeiksi**

Eduskunta on 20 päivänä toukokuuta 1986 lähettänyt valiokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 49.

Tässä yhteydessä valiokunta on päättänyt ottaa myös käsiteltäviksi eduskunnan 17 päivänä kesäkuuta 1983 valiokuntaan lähettämän ed. Ala-Kapeen ym. toivomusaloitteen n:o 1848/1983 vp. kansalaisten oikeusturvan toteuttamisesta tietorekisteröinnissä ja ed. Paasilinnan ym. toivomusaloitteen n:o 1864/1983 vp. henkilötietojen rekisteröintiä koskevan lainsäädännön aikaansaamisesta sekä eduskunnan 29 päivänä maaliskuuta 1985 valiokuntaan lähettämän ed. Paasilinnan toivomusaloitteen n:o 758/1985 vp. henkilötietojen rekisteröintiä koskevan lainsäädännön aikaansaamisesta.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina vs. lainsäädäntöjohtaja Pekka Nurmi ja lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin oikeusministeriöstä, hallitussihteeri Heikki Euramo valtiovarainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Raija Isotalo ja toimistopäällikkö Aulis Gerlander sisäasiainministeriöstä, hallitusneuvos Antti Seppälä sosiaali- ja terveysministeriöstä, osastopäällikkö Heikki Rautiainen ja verotussihteeri Helena Hynynen verohallituksesta, ylitarkastaja Jorma Koivunmaa posti- ja telehallituksesta, ylijohtaja Hannu Tulki väestörekisterikeskuksesta, tuotantopäällikkö Heikki Salmi ja lakimies Anna-Leena Reinikainen Tilastokeskuksesta, osastopäällikkö Lasse Korppi Autorekisterikeskuksesta, toimistopäällikkö Kauko Halminen kansaneläkelaitoksesta, apulaispäällikkö Matti Tenhunen keskusrikospoliisista, eversti Raimo Issakainen ja osastopäällikkö Kalervo Artema pääesikunnasta, Tieteen keskuksitoimikunnan puheenjohtaja Erik Allardt ja toimistopäällikkö Hedvig Mikkolanniemi Suomen Akatemiasta, professori Raimo Lahti, johtava

lääkäri Pekka Hosia Varkauden seudun kansanterveystyön kuntainliitosta, sosiaalitoimen johtaja Kalevi Vuohelainen Hämeenlinnan sosiaalivirastosta, osastopäällikkö Kari Ylinen Pääkaupunkiseudun tietokeskuksesta, pääsihteeri Pirjo Tomperi Kuluttajaneuvostosta, apulaisosastopäällikkö Leena Konsén Keskuskauppakamarista, varatoimitusjohtaja Heikki Varho Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta, johtaja Olli Tenkanen Pankkien neuvottelukunnasta, lakimies Kirsti Palanko Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, lakimies Esko T. Aro Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitosta, työehtosiain sihteeri Raila Kangasperko Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitosta, suunnittelupäällikkö Olli Saariaho Akavasta, varatuomari Hannu Rautiainen Suomen Työnantajain Keskusliitosta, oikeustieteen lisensiaatti Martti Virtanen Liiketyöntantajain Keskusliitosta, lääketieteen lisensiaatti Jyrki Olkinuora Suomen Lääkäriliitosta, puheenjohtaja Yrjö Lindman Suoramainostojen yhdistyksestä, puheenjohtaja Harri Söderholm Suomen Suoramarkkinointiliitosta, puheenjohtaja Raimo Hannonen ja jäsen Pentti Öynap Suomen Markkinatutkimuslaitosten Liitosta, varatoimitusjohtaja Risto Suviala Maksutiedosta, toimitusjohtaja Mikko Parjanne Luotto-kontrollista, osastopäällikkö Raimo Järvisalo Suomen Luotonantajayhdistyksestä, toimitusjohtaja Tapani Turkki Luottotiedosta, toimitusjohtaja Heikki Räikkönen ja toimitusjohtaja Juhani Luukkonen Tietotekniikan Liitosta, toimitusjohtaja Seppo Salo ja puheenjohtaja Heikki Sarso Tietojenkäsittelyn Palveluyritysten Liitosta, johtaja Juha Malmi Suomen Kustannusyhdistyksestä, johtaja Håkan Gabrielsson Sanomalehtien Liitosta, lakimies Pekka Puputti Teknisen Tukkukaupan Keskusliitosta ja pääsuunnittelija Matti Leporanta Keskosta.

Hallituksen esitys ja aloitteet

Hallituksen esityksessä ehdotetaan henkilörekisterilain säätämistä. Lain tavoitteena on parantaa tietosuojaa. Henkilötietoja kerätessä, tallettaessa, käytettäessä ja luovutettaessa ei saisi loukata kansalaisten yksityisyyden suojaa eikä heidän oikeusturvaansa. Lain tarkoituksena on myös varmistaa yhteiskunnan avoimuus, toimivuus ja turvallisuus rekisterien käytössä.

Henkilörekisterilaki olisi tietosuojaan yleislaki. Se koskisi sekä viranomaisten että yksityisten pitämiä rekistereitä.

Lakiehdotuksen mukaan henkilörekistereitä saisi pitää vain ennakolta määriteltyjä käyttötarkoituksia varten. Rekisteriin saisi tallettaa vain käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja. Arkaluonteisia tietoja saisi tallettaa vain laissa tarkemmin luetelluissa tapauksissa. Rekisteriin talletettuja henkilötietoja saisi pääsääntöisesti käyttää vain siihen tarkoitukseen, jota varten ne on kerätty. Henkilörekisteriin tietoja saisi luovuttaa ja henkilörekistereitä yhdistää vain laissa säädettyissä tapauksissa. Jokaisella olisi oikeus tarkastaa itseään koskevat tiedot henkilörekisteristä. Rekisterissä oleva virheellinen, puutteellinen tai vanhentunut tieto olisi oikaistava. Rekisterin pitäjä olisi velvollinen korvaamaan virheellisen rekisteritiedon käytöstä rekisteröidylle aiheutuvat vahingot.

Henkilörekistereiden ennakoivalvonta rakentuisi ilmoitusmenettelylle. Esityksessä ehdotetaan perustettaviksi tietosuoja-asiamiehen virka ja toimisto sekä tietosuojalautakunta, joka käyttäisi päätösvaltaa tärkeimmissä tietosuoja-asioissa.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annettua lakia ehdotetaan täydennettäväksi paitsi henkilötietojen luovutusta koskevin erityissäännöksin, myös siten, että tekniset tallenteet rinnastettaisiin tavanomaisiin asiakirjoihin.

Toivomusaloitteessa n:o 1848/1983 vp. ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi pikaisesti toimenpiteisiin kansalaisten oikeusturvan toteuttamiseksi tietorekisteröinnissä ja antaisi eduskunnalle tätä koskevat lakiesitykset.

Toivomusaloitteessa n:o 1864/1983 vp. ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin henkilötietojen rekisteröintiä ja muuta tietosuojaa koskevan lainsäädännön aikaansaamiseksi.

Toivomusaloitteessa n:o 758/1985 vp. ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin hen-

kilötietojen rekisteröintiä ja muuta tietosuojaa koskevan lainsäädännön sekä tarpeellisen valvonnan aikaansaamiseksi.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Suomessa ei ole henkilötietojen rekisteröintiä koskevaa yleistä lainsäädäntöä. Kun tietotekniikan kehittyminen on luonut mahdollisuudet yhä laajempien ja moninaisempien henkilötietojen sisältävien tiedostojen syntymiseen, on valiokunnan mielestä varsin tarpeellista turvata lainsäädännöllä kansalaisten tietosuojaa.

Hallituksen esityksen tavoitteena on yhtäältä edistää kansalaisten yksityisyyden suojaa, oikeusturvaa ja yhteiskunnan avoimuutta henkilötietojen rekisteröinnissä sekä toisaalta turvata yhteiskunnan toimivuuden tiedolliset vaatimukset. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotetussa lainsäädännössä on onnistuneesti sovitettu yhteen edellä mainitut tavoitteet. Valiokunta ehdottaakin ainoastaan joitakin pienehköjä täsmennyksiä käsiteltävinä oleviin lakiehdotuksiin. Muutosehdotukset perustellaan jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa. Yleisperusteluissa valiokunta haluaa lisäksi kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Ehdotettu henkilörekisterilainsäädäntö tulee sovellettavaksi niin viranomaisten kuin yksityisten toiminnassa. Lainsäädäntö koskee lisäksi sekä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettäviä henkilörekistereitä että kortistoja, luetteloja ja muita tavanomaisia rekistereitä. Lainsäädännön laajan soveltamisalan vuoksi ehdotetut säännökset ovat jossain määrin vaikkeaselkoisia. Kuitenkin on erittäin tärkeää, että lainsäädännön sisältämät oikeudet ja velvollisuudet tunnetaan mahdollisimman laajasti kansalaisten ja rekisterinpitäjien keskuudessa. Tämän vuoksi valiokunta korostaa, että tietosuojaviranomaisten tulee tiedottaa uudesta lainsäädännöstä tehokkaasti.

Toiseksi valiokunta on kiinnittänyt huomiota henkilötunnuksen käyttöön tietojen rekisteröinnissä. Henkilötunnuksen käyttöön liittyy kansalaisten oikeusturvaa lisäävä vaikutus, koska sen avulla tiedot voidaan yhdistää luotettavasti oikeaan henkilöön. Toisaalta henkilötunnuksen käyttö mahdollistaa varsin helposti eri rekisterien tietojen yhdistelemisen, joka saattaa vaarantaa yksityisyyden suojaa ja oikeusturvaa. Jos henkilötunnuksen avulla poimitaan esimerkiksi eri tilastorekistereistä tietoja, jotka yhdistetään, saattaa

tuloksena olla tarkka mutta virheellinen kuva henkilöstä, hänen mielipiteistään ja tavoistaan. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että tietosuojaviranomaiset seuraavat erityisesti henkilötunnuksen käyttöä rekisteröinnissä ja tarvittaessa ryhtyvät toimenpiteisiin säännösten tarkentamiseksi.

Valiokunta on lakiehdotuksia käsitellessään pohtinut myös poliisin tiedonsaantioikeutta eri rekistereistä. Valiokunnan käsitys on, ettei ehdotettu henkilörekisterilainsäädäntö saa muodostaa tarpeettomia esteitä rikosten ehkäisemistä ja tutkimista varten tarvittavien tietojen saannille. Saadun selvityksen mukaan poliisin tiedonsaantioikeuteen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin parhailtaan erikseen selvitettävänä. Kun tuossa yhteydessä tullaan tarkasti harkitsemaan mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet, ei valiokunta katso aiheelliseksi ehdottaa poikkeuksia poliisin osalta yleisiin tietosuojaperiaatteisiin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Henkilörekisterilaki

7 §. Lakiehdotuksen 7 § koskee poikkeuksia arkaluonteisten tietojen rekisteröintikieltoon. Pykälän 3 ja 4 kohdat sääntelevät rekisteröidyn terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta sekä häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä koskevien tietojen rekisteröintiä. Saadun selvityksen mukaan hoidon kannalta voi olla välttämättöntä, että potilaasta rekisteröidään muitakin kuin suoraan sairauteen tai terveydentilaan liittyviä tietoja. Tällaisia tietoja saattavat olla esimerkiksi potilaan sosiaalinen tilanne, mahdollinen rikollinen teko taikka seksuaalinen käyttäytyminen. Tästä syystä valiokunta ehdottaa kyseisiä kohtia täsmennettäväksi siten, että terveydenhuollon henkilöstö voi tallentaa myös muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja.

Tekniikan kehittyessä sanomalehdet tulevat olemaan myös kokonaan elektronisessa muodossa, jollaisena ne myös arkistoidaan. Lakiehdotuksen 6 ja 7 § eivät saa valiokunnan mielestä estää lehtien vanhojen numeroiden arkistoinnista automaattisen tietojenkäsittelyn tallenteina. Tietosuojaviranomaisten tulee muutoinkin seurata lakiehdotuksen vaikutuksia joukkotiedotusvälineiden toimintaansa varten pitämien rekistereiden kannalta.

9 §. Lakiehdotuksen 9 § koskee rekisteritietojen paikkansapitävyyden varmistamista. Tässä yhteydessä valiokunta haluaa korostaa erityisesti

viranomaisten velvollisuutta huolehtia antamiensa tietojen oikeellisuudesta.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös säännösehdotuksen vaatimukseen henkilörekisteritietojen täydellisyydestä. Tietojen täydellisyysvaatimusta on arvioitava rekisterin käyttötarkoituksen kannalta kuten lakiehdotuksen 15 §:stä ilmenee. Tämä tarkoittaa, että tietojen on oltava sillä tavoin täydellisiä, etteivät ne virheettömydestään huolimatta vaikuta harhaanjohtavasti muun muassa rekisteröityä koskevassa päätöksenteossa.

11 §. Lakiehdotuksen 11 § koskee rekisteröidyn oikeutta tarkastaa itseään koskevat tiedot henkilörekisteristä. Valiokunta pitää säännöstä rekisteröidyn oikeussuojan kannalta välttämättömänä. Ongelmallista säännöksen käytännön toteuttamisen kannalta kuitenkin on, etteivät kansalaiset yleensä tiedä, mitä henkilörekistereitä ylipäänsä on olemassa. Tietosuojaviranomaisten tulisiikin opastaa ja neuvoa kansalaisia tässä asiassa.

Rekisteröidyn tarkastusoikeutta ei ole lakiehdotuksessa sidottu ikärajoihin. Alaikäisten mahdollisuudet saada itseään koskevia tietoja määräytyvät täten valiokunnan käsityksen mukaan hänen puhevaltaansa määrittävien säännösten mukaan. Uudemmassa lainsäädännössä on vallitsevana suuntaus, jonka mukaan 15 vuotta täyttäneille on turvattu rinnakkainen puhevalta holhoojan tai huoltajan kanssa heitä itseään koskevissa asioissa. Tiedonsaantioikeuden suhteen tämä merkitsee, että 15—18-vuotiaita koskevat tiedot on annettava sekä asianomaiselle itselleen että hänen holhoojalleen tai huoltajalleen. Tällöin on yleensä holhoojan tai huoltajan pyytäessä tietoja kuultava alaikäistä ennen tietojen antamista ja alaikäisen pyytäessä tietoja holhoojaa tai huoltajaa. Alle 15-vuotiaita koskevat tiedot on annettava holhoojalle tai huoltajalle, jollei muuta ole säädetty.

Valiokunnan mielestä näitä periaatteita tulee pitää tiedon antamisen lähtökohtana silloinkin, kun nimenomainen lainsäädäntö ei puhevaltaa määrittele.

12 §. Työntekijän oikeutta tarkastaa itseään koskevia tietoja tulisi valiokunnan käsityksen mukaan rajoittaa mahdollisimman vähän. Tästä syystä tietosuojaviranomaisten tulee erityisesti seurata myös 12 §:n 1 momentin soveltamista.

26 §. Lakiehdotuksen 26 §:ssä säädetään henkilörekisterien suojaamisesta. Valiokunta pitää säännöstä varsin tärkeänä. Rekisterinpitäjän on kiinnitettävä erityistä huomiota myös korttistojen, luetteloiden ja vastaavien rekisterien suojaamiseen

silloin, kun niihin sisältyviä tietoja siirretään automaattisen tietojenkäsittelyn laitteistoon.

27 §. Lakiehdotuksen 27 §:n mukaan rekisterinpitäjän toiminnan kannalta tarpeeton rekisteri on hävitettävä, jollei siihen talletettuja tietoja ole erikseen säädetty tai määrätty säilytettäväksi tai jollei sitä siirretä arkistoitavaksi siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Lakiehdotuksen liitteenä olevan asetusluonnoksen mukaan tutkimusrekisterit on hävitettävä tai arkistoitava viimeistään viiden vuoden kuluttua rekisterin käyttöönotosta. Jos rekisteri sisältää arkaluonteisia tietoja, on se hävitettävä tai siirrettävä arkistoitavaksi kahden vuoden kuluttua rekisterin käyttöönotosta. Seurantatutkimuksessa rekisterien säilytysajaksi kuitenkin ehdotetaan kymmentä vuotta.

Valiokunta katsoo, että tutkimusrekisterien säilytysaikaa tulee vielä asetusta valmisteltaessa harkita huolellisesti, sillä tutkimustietojen ehdotettua pidempiaikaiseen säilyttämiseen saattaa olla joissakin tapauksissa tarvetta.

Valiokunta on lisäksi kiinnittänyt huomiota asetusluonnoksen säännökseen henkilörekisterien arkistoinnista. Sen mukaan tieteellisen tutkimuksen kannalta tai muusta syystä merkityksellinen henkilörekisteri voidaan siirtää arkistoitavaksi sellaiseen korkeakouluun taikka tutkimustyötä lakisääteisenä tehtävänä suorittavaan laitokseen tai viranomaiseen, jolle tietosuojalautakunta on antanut arkistointiin luvan. Valiokunnan mielestä arkistointiin oikeutetuiksi tahoiksi tulisi voida hyväksyä ylipäänsä sellaiset yhteisöt, jotka saavat valtionapua. On tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi puolueet voivat arkistoida itse omat tutkimusrekisterinsä.

29 §. Lakiehdotuksen 29 § koskee tietosuoja-
viranomaisia. Pykälän mukaan viranomaisia olisivat tietosuoja-asiamies ja tietosuojalautakunta. Valiokunta katsoo, ettei lainsäädännössä ole asiamukaista hyväksyä sellaisia virkanimikkeitä, jotka sisältävät sukupuoleen perustuvaa erotetta. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa tietosuoja-asiamiehen virkanimikkeen muutettavaksi tietosuojavaltuutetuksi. Ehdotetusta korjauksesta aiheutuu muutoksia myös lakiehdotuksen 10, 30—38 ja 47 §:ään.

2. Laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esityksessä mainituista syistä ja saadun selvityksen perusteella valiokunta ehdot-

taa lakiehdotuksen hyväksyttäväksi muuttamattomana.

3. Laki hallintomenettelylain 20 §:n muuttamisesta

Hallituksen esityksessä mainituista syistä ja saadun selvityksen perusteella valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksyttäväksi muuttamattomana.

4. Laki tietosuojalautakunnasta ja tietosuoja-asiamiehestä

Henkilörekisterilakia koskevassa perustelussa mainituista syistä valiokunta ehdottaa tietosuoja-asiamiehen virkanimikkeen muutettavaksi tietosuojavaltuutetun virkanimikkeeksi. Tästä aiheutuu muutoksia lakiehdotuksen nimeen sekä 1 ja 6—10 §:ään. Muilta osin valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksyttäväksi muuttamattomana.

Valiokunta on lakiehdotusta käsitellessään kiinnittänyt huomiota tietosuojaviranomaisten mahdollisuuksiin selvittää henkilörekisterilainsäädännön edellyttämistä tehtävistä. Ehdotetut voimavarat ovat valiokunnan käsityksen mukaan riittämättömät. Lisäksi valiokunta pitää tärkeänä, että tietosuojalautakunnassa on sekä rekisteröityjen että rekisterinpitäjien edustajia.

5. Laki leimaverolain 10 §:n muuttamisesta

Hallituksen esityksessä mainituista syistä ja saadun selvityksen perusteella valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksyttäväksi muuttamattomana.

Aloitteet

Toivomusaloitteissa ehdotetut toivomukset ovat tarpeettomia, jos eduskunta hyväksyy nyt käsiteltävänä olevan uudistuksen. Valiokunta ehdottaa tämän vuoksi toivomusaloitteet hylättäviksi.

Edellä esitetyn perusteella toinen lakivaliokunta ehdottaa kunnioittaen,

että hallituksen esitykseen sisältyvät toinen, kolmas ja viides lakieh-

dotus hyväksyttäisiin muuttamattomina ja

että ensimmäinen ja neljäs lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Henkilörekisterilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1—3 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 luku

Henkilötietojen kerääminen ja tallettaminen

4—6 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 §

Poikkeukset arkaluonteisten tietojen rekisteröintikiellosta

Mitä 6 §:ssä on säädetty, ei estä tietojen keräämistä ja tallettamista henkilörekisteriin, jos tietosuojalautakunta on antanut siihen luvan tai rekisteröity suostumuksensa taikka jos kysymys on:

(1 ja 2 kohta kuten hallituksen esityksessä)

3) terveydenhuollon viranomaisen tai laitoksen pitämästä henkilörekisteristä, joka sisältää näiden toiminnassaan saamia tietoja rekisteröidyn terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta tai häneen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä *taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja*;

4) lääkärin, hammaslääkärin ja muun terveydenhuollon ammattikoulutuksen saaneen henkilön pitämästä henkilörekisteristä, joka sisältää hänen ammattitoiminnassaan saamia tietoja rekisteröidyn terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta tai häneen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä *taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja*;

(5—7 kohta kuten hallituksen esityksessä)

8 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 luku

Henkilötietojen tarkastaminen ja korjaaminen

9 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

10 §

Rekisteriselosteen laatiminen

(1—3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Asetuksella voidaan säätää, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot annetaan vain *tietosuojavaltuutetulle*, jos rekisteriselosteen nähtävillä pito saat-
taa vaarantaa valtion turvallisuutta taikka suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen järjestykseen taikka haitata rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä.

11—15 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 luku

Henkilötiedon käyttö ja luovutus

16—25 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 luku

Henkilörekisterin suojaaminen, arkistointi ja hävittäminen

26—28 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 luku

Valvonta ja pakkokeinot sekä poikkeusluvut

29 §

Tietosuojaviranomaiset

Tietosuojavaltuutettu valvoo henkilötietojen keräämistä, tallettamista, käyttöä ja luovuttamista tämän lain tavoitteiden toteuttamiseksi.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tietosuojavaltuutetun toimistosta sekä tietosuojalautakunnan kokoonpanosta ja asian käsittelystä lautakunnassa säädetään tietosuojalautakunnasta ja *tietosuojavaltuutetusta* annetussa laissa (/).

30 §

Ilmoitusvelvollisuus

Rekisterinpitäjän on tehtävä ilmoitus *tietosuojavaltuutetulle*:

(1—4 kohta kuten hallituksen esityksessä)

Joka harjoittaa luottotietotoimintaa taikka elinkeinona harjoittaa perimistöimintaa tai markkinointi- tai mielipidetutkimusta taikka hoitaa toisen lukuun henkilöstön valintaan ja soveltuvuuden arviointiin liittyviä tehtäviä tai tietojenkäsittelytehtäviä ja tässä toiminnassa käyttää tai käsittelee henkilörekistereitä ja niissä olevia tietoja, on velvollinen tekemään ilmoituksen toiminnastaan *tietosuojavaltuutetulle*.

(3 ja 4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

31 §

Rekisterinpitäjän tietojenantovelvollisuus

Rekisterinpitäjä on velvollinen salassapitosäännösten estämättä antamaan *tietosuojavaltuutetulle* tämän pyytämät henkilötietojen keräämisen, tallettamisen, tarkastamisen, käytön ja luovuttamisen lainmukaisuuden valvontaa varten tarpeelliset tiedot henkilörekisteristä ja sen käytöstä.

Rekisterinpitäjät ovat velvollisia antamaan *tietosuojavaltuutetulle* henkilörekistereitä koskevia selvityksiä siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

32 §

Tietosuojaviranomaisen tarkastusoikeus

Tietosuojavaltuutetulla on oikeus tarkastaa henkilörekistereitä ja käyttää tarkastuksessa tietosuojalautakunnan hyväksymiä asiantuntijoita.

Tarkastuksen toimittamista varten *tietosuojavaltuutetulla* ja asiantuntijalla on oikeus päästä sellaisiin rekisterinpitäjän tai hänen toimeksiantaajan toimivan hallussa oleviin huoneistoihin, joissa henkilötietoja käsitellään tai henkilörekistereitä pidetään, sekä saada käytettäväkseen tarkastuksen toimittamisessa tarvittavat tiedot ja laitteet.

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

33 §

Yleiset ohjeet

Tietosuojavaltuutettu voi antaa tarkempia ohjeita siitä, milloin henkilötietoja voidaan 19 §:n nojalla luovuttaa ja henkilörekistereitä 20 §:n nojalla yhdistää ilman tietosuojalautakunnan lupaa, sekä siitä, miten henkilörekisterit on suojattava ulkopuoliselta käytöltä.

34 §

Rekisterikohtainen ohjaus

Havaitessaan henkilötietojen keräämisen tai tallettamisen taikka henkilörekisterissä olevien tietojen käytön tai luovuttamisen olevan lainvastaisista, *tietosuojavaltuutetun* on pyrittävä saamaan asianomainen vapaaehtoisesti muuttamaan menettelyään. Tarvittaessa *tietosuojavaltuutetun* on saatettava asia tietosuojalautakunnan käsiteltäväksi taikka ilmoitettava se syytteenpanoa varten.

35 §

Velvoittaminen ja kieltäminen

Tietosuojavaltuutettu voi rekisteröidyn hakemuksesta antaa rekisterinpitäjälle määräyksen rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta ja rekisterissä olevan virheen oikaisusta. Määräys raukeaa, jos rekisterinpitäjä asetetussa määräajassa ilmoittaa kirjallisesti tai suullisesti *tietosuojavaltuutetun* toimistoon vastustavansa määräyksen antamista. Edellä tarkoitetun määräajan tulee olla vähintään kahdeksan päivää määräyksen tiedoksi saamisesta.

Jos joku kerää ja tallettaa tietoja henkilörekisteriin, käyttää henkilörekisteriä tai luovuttaa siitä

henkilötietoja tai ryhtyy muuhun toimenpiteeseen vastoin tämän lain tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä taikka laiminlyö sanotujen säännösten ja määräysten mukaisen velvollisuutensa taikka jos *tietosuojavaltuutetun* antama määräys on rauennut 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, tietosuojalautakunta voi *tietosuojavaltuutetun* hakemuksesta velvoittaa asianomaisen määräajassa oikaisemaan sen, mitä oikeudettomasti on tehty tai laiminlyöty. Rekisteröity voi saattaa hakemuksella tietosuojalautakunnan käsiteltäväksi tarkastusoikeuden toteuttamista tai virheen oikaisua koskevan asian, jos *tietosuojavaltuutettu* on päättänyt olla antamatta rekisterinpitäjälle määräystä taikka on kieltäytynyt saattamasta asiaa tietosuojalautakunnan käsiteltäväksi.

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

36 §

Uhkasakko

Tietosuojavaltuutettu voi asettaa 31 §:n mukaisen tietojenantovelvollisuuden ja 35 §:n nojalla antamansa määräyksen tehosteeksi uhkasakon. Tietosuojalautakunta voi asettaa velvoittamis- tai kieltopäätöksen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon määrää maksettavaksi tietosuojalautakunta.

37 §

Poikkeusluvut

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tietosuojalautakunta voi *tietosuojavaltuutetun* tai luvan saajan hakemuksesta muuttaa tai täydentää 2 momentissa tarkoitettuja määräyksiä, jos se muuttuneiden olosuhteiden vuoksi on tarpeen. Lupa voidaan peruuttaa, milloin syytä siihen harkitaan olevan.

7 luku

Muutoksenhaku

38 §

Valitusoikeus

Tietosuojalautakunnan 22 tai 35—37 §:n nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen noudattaen, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) on säädetty. *Tietosuojavaltuutettu* voi hakea muutosta tietosuojalautakunnan 22 tai 37 §:n nojalla tekemään päätökseen.

39 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 luku

Erinäisiä säännöksiä

40—46 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

47 §

Tietosuojavaltuutetun kuuleminen

Virallisen syyttäjän on ennen 43—46 §:ssä tarkoitettua tekoa koskevan syytteen nostamista kuultava *tietosuojavaltuutettua*. Tuomioistuimen on tällaista asiaa käsitellessään varattava *tietosuojavaltuutetulle* tilaisuus tulla kuulluksi.

48 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

9 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

49 ja 50 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4.

Laki

tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Henkilörekisterilaissa (/) tarkoitettujen asioiden käsittelemistä varten on oikeusministeriön yhteydessä tietosuojalautakunta ja tietosuojavaltuutetun sopimuspalkkainen virka.

Tietosuojalautakunta

2—5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Tietosuojavaltuutettu

6 §

Tietosuojavaltuutetun tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut ja hyvin perehtynyt tietuoja-asioihin. Tietosuojavaltuutetun nimittää tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä virkaa haettavaksi julistamatta määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan.

Tietosuojavaltuutetuksi nimitetty vapautuu hoitamasta muuta valtion virkaa tai tointa siksi ajaksi, jonka hän toimii tietosuojavaltuutettuna.

7 §

Tietosuojavaltuutetun tehtävänä on ratkaista ne asiat, jotka henkilörekisterilain mukaan kuuluvat hänen päätettäväkseen, sekä seurata, valvoa ja ohjata henkilötietojen keräämistä ja tallettamista henkilörekistereihin, henkilörekisterien käyttöä ja suojaamista sekä rekisterissä olevien tietojen luovutusta.

8 §

Tietosuojavaltuutetulla on toimisto, jossa voi olla tulo- ja menoarvion rajoissa tarpeellinen

määrä esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa. Tietosuojavaltuutettua avustaa ja hänen sijaisenaan on toimistopäällikkö, joka voi tietosuojavaltuutetun määräyksestä käyttää tämän puhevaltaa.

Tietosuojavaltuutetun toimiston esittelijänä toimivan virkamiehen nimittää tietosuojavaltuutetun esityksestä valtioneuvosto tai oikeusministeriö sen mukaan kuin asetuksella säädetään.

Erinäisiä säännöksiä

9 §

Poliisi on velvollinen tarvittaessa antamaan tietosuojavaltuutetulle virka-apua hänelle kuuluvien tehtävien suorittamiseksi.

10 §

Tietosuojalautakunnan jäsen tai sihteeri, tietosuojavaltuutettu taikka hänen palveluksessaan oleva ei saa sivulliselle luvottomasti ilmaista eikä käyttää yksityiseksi hyödykseen, mitä hän siinä tehtävässään on saanut tietää toisen henkilökohdaisista oloista, taloudellisesta asemasta taikka liike- tai ammattisalaisuudesta tai rekisterien teknisestä suojauksesta. Sama koskee 5 §:ssä ja henkilörekisterilain 32 §:ssä tarkoitettua asian tuntijaa. Mitä edellä on säädetty, ei estä rekisterin teknistä suojausta koskevien tietojen antamista rikoksen selvittämistä ja syytteenpanoa varten.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

11 ja 12 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Edelleen valiokunta ehdottaa,

että toivomusaloitteisiin n:o 1848 ja 1864/1983 vp. sekä n:o 758/1985 vp. sisältyvät toivomukset hylättäisiin.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1986

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat osallistuneet puheenjohtaja Säilynoja, varapuheenjohtaja Zilliacus, jäsenet Dromberg, Ehrnrooth, A.-L. Jokinen, Lahtinen (osittain),

Lindroos, Nousiainen, Paasilinna, Pietikäinen (osittain), Rajamäki, Ratu, Saari, Starast, Särkijärvi ja Valtonen.

Vastalause

Kokoomuksen mielestä henkilörekisterilaki on tarpeellinen ja kansalaisten tietosuojan säänteleminen laintasoisesti on välttämätöntä. Tietosuojan yleislaiksi tarkoitettussa henkilörekisterilaissa ei ole kuitenkaan kaikin kohdin onnistuttu löytämään oikeaa tasapainoa eri oikeushyvien välillä. Lain täytäntöönpano aiheuttaa myös tarpeettomia kustannuksia, jotka viime kädessä koituvat veronmaksajien, kuluttajien ja luotonottajien maksettaviksi ja jotka olisivat olleet vältettävissä.

Tarkastusoikeudesta aiheutuvat kustannukset on aliarvioitu ja tiedostojen käyttökustannukset tulevat nousemaan arvioitua enemmän. Kustannukset eivät kaikilta osin kohdennu oikeudenmukaisesti eikä tavoite luoton koko kustannusten sisällyttämisestä korkoon voi jatkossakaan toteutua, koska siihen ei pyritä johdonmukaisesti.

Luottokelpoisuuden tulisi jatkossa kehittyä sisällöltään positiiviseksi kansalaisoikeudeksi. Tämä edellyttää mielekkään luottotietotoiminnan turvaamista. Henkilörekisterilaissa ei ole onnistuttu löytämään hyvää tasapainoa luotonottajan ja -antajan erisuuntaisten oikeusturvaintressien välillä, vaan laki suojaa maksukyvyttömiä tai -haluttomia henkilöitä liian tehokkaasti. Tämä koituu niiden maksettavaksi, jotka pyrkivät suoriutumaan sitoumuksistaan sopimustensa mukaisesti. Luottotietoihin tulisi voida kirjata esitettä enemmän henkilön luottokelpoisuuteen vaikuttavia tietoja kuten esimerkiksi sellainen maksuhäiriö, joka oikeuttaa myyjän ottamaan osamaksulla myydyn esineen takaisin.

Neljä viidestä luotonantajasta suoriutuu sitoumuksistaan rikkeettömästi. Säädettyään lain myötä heidän luottokelpoisuutensa positiivinen vahvistaminen tulee vaikeutumaan. He joutuvat kantamaan uudistuksen myötä kohoavat luotonannon sekä luottotappioiden aiheuttamat kustannukset. Heidän etujensa mukaista olisi, että mielekästä luottotietotoimintaa voitaisiin harjoittaa.

Henkilörekisterilakiesityksen 13 §:n 1 momentin mukaan luottotietotoimintaa harjoittavan rekisterinpitäjän on ilmoitettava rekisteröidylle ensimmäisen merkinnän tekemisestä häntä koskevaan luottotietorekisteriin. Näiden ilmoitusten on arvioitu lisäävän luotonottajan lainakohtaisia kustannuksia noin 50 markalla. Luottotietojen oikeellisuus on esityksen mukaan varmistettava myös siten, että henkilöluottotietoja käyttävän on ilmoitettava rekisteröidylle tätä koskevien luottotietojen käytöstä sekä siitä, mistä käytettävät luottotiedot ovat peräisin. Yksilön oikeusturvan kannalta olisi ollut riittävää, että luoton epäämisen yhteydessä rekisteröidylle varataan mahdollisuus luottotietomerkinneen oikeellisuuden tarkastamiseen. Kahdenkertainen ilmoittaminen ei ole perusteltua.

Luottotiedon lähde on esityksen mukaan ilmoitettava rekisteröidylle. Tämä vaikeuttaa jatkossa luottotietojen saantia, sillä yksityisistä lähteistä nykyisin saatavat luottotiedot saattavat sen vuoksi jatkossa tyrehtyä. Rekisteröidyn oikeusturvan kannalta olisi ollut riittävää, että lähteen ilmoittamisvelvollisuus olisi rajattu koskemaan vain ilmoittamista tietosuojavaltuutetulle.

Esityksen mukaan suoramainonnassa sekä eräissä kyselyissä on ilmoitettava, mistä henkilön nimi- ja osoitetiedot on saatu. Mielestämme olisi riittänyt, että ilmoitusvelvollisuus olisi rajattu koskemaan puhelinnumeroa ja osoitetta, josta henkilö halutessaan olisi saanut tiedon käytetystä rekisteristä. Nyt omaksuttu menettely johtaa siihen, että myös ulkopuoliset voivat saada tiedon henkilön tietojen esiintymisestä sellaisessa rekisterissä, jonka tuleminen ulkopuolisen tietoon rekisteröity ei itse olisi halunnut.

Poliisin toimintaan kuuluu monenlaisten tietojen kerääminen rikosten valmistelusta sekä rikoksiin syyllisiksi epäiltyjen seurannasta. Näin syntyvät rekisterit on tarkoitettu vain poliisin omaan rikostutkinnalliseen käyttöön, eikä niitä käytetä

esimerkiksi luottotietojen pohjana. Esityksessä rajoitetaan monin tavoin poliisin mahdollisuuksia sekä omien rekistereidensä ylläpitämiseen ja kehittämiseen että jo olemassa olevien rekistereiden hyödyntäminen. Rikosten ehkäisemiseen ja selvittämiseen tavanomaisesti käytettyjen tietojen keräämisen tulisi edelleenkin olla sallittua lain sitä estämättä. Tältä osin esitys heikentää poliisin mahdollisuuksia menestyksekkääseen rikostutkintaan, mutta ei paranna yksilön oikeusturvaa.

Vahingonkorvausvelvollisuutta koskevassa esityksen 42 §:ssä esitetään omaksuttavaksi tuottamuksesta täysin riippumaton nk. ankara vastuu. Rekisterinpitäjä olisi tuottamuksessaan riippumatta aina velvollinen korvaamaan mm. sen vahingon, mikä rekisteröidylle aiheutuu häntä koskevan virheellisen tiedon käytöstä tai luovutuksesta. Vahingonkorvausoikeudessa ankara vastuu on poikkeuksellista ja se tulee kysymykseen lähinnä vain nk. yleisvaarallisen toiminnan kuten räjähteiden myynnin, käytön tai varastoinnin yhteydessä aiheutuneiden vahinkojen osalta. Henkilörekisterin pitäminen ei ole luonteeltaan yleisvaarallista, joten ankaran vastuun periaatetta ei tulisi sellaisenaan omaksua.

Vahinkoa kärsineen oikeus korvaukseen voi-

daan turvata myös rekisterinpitäjän oikeusturva huomioiden niin, että häneltä vaaditaan erityistä huolellisuutta. Tällöin todistustaakka voi olla nk. käännetty siten, että vapautuakseen vahingonkorvausvastuusta rekisterinpitäjällä on todistustaakka siitä, että hän on noudattanut olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta vahingon välttämiseksi. Hyväksyttäessä esitetty ankaran vastuun periaate joutuu rekisterinpitäjä vahingonkorvausvelvolliseksi virheellisen tiedon aiheuttamista vahingoista täysin riippumatta siitä, miten virheellinen tieto on syntynyt. Hän saattaa siten joutua vastuuseen myös vahingosta, jonka ulkopuolisen tahallinen rekisteriin kohdistuva rikos kolmannelle aiheuttaa. Tätä emme pidä oikeana. Tallettujen rekisteritietojen arkaluontoisuuden tulisi lisäksi vaikuttaa huolellisuuden tasoon, jota rekisterinpitäjältä vaaditaan. Nyt ei näin ole.

Edellä esittämillämme perusteilla ehdotamme,

että toinen, kolmas, neljäs ja viides lakiehdotus hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnön mukaisina ja että ensimmäinen lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

1.

Henkilörekisterilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1—3 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

2 luku

Henkilötietojen kerääminen ja tallettaminen

4—6 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

7 §

Poikkeukset arkaluonteisten tietojen rekisteröintikiellosta

Mitä 6 §:ssä on säädetty, ei estä tietojen keräämistä ja tallettamista henkilörekisteriin, jos tietosuojalautakunta on antanut siihen luvan tai rekis-

teröity suostumuksensa taikka jos kysymys on: (1—7 kohta kuten valiokunnan mietinnössä)

8) rikosten selvittämistä tai ehkäisemistä varten pidetystä poliisin rekisteristä;

9) henkilötietoja sisältävästä henkilörekisteristä, johon talletetaan tiedot luottosuhteisiin tai luotonantoon liittyvistä rikollisista teoista, rangaistuksista tai muista seuraamuksista edellyttäen, että rekisteriä voidaan pitää yleiseltä kannalta perusteltuna rikoksilta suojautumista varten; taikka

10) sellaisesta joukkotiedotusvälineen omaa toimintaansa varten ylläpitämästä henkilörekisteristä, joka sisältää tiedotusvälineen aikaisemmin julkaisemia henkilötietoja siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

8 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

3 luku

Henkilötietojen tarkastaminen ja korjaaminen

9—12 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

13 §

Luottotietorekistereitä koskeva tarkastusoikeus(1 mom. *poist.*)

(1 mom. kuten 2 mom. valiokunnan mietinnössä)

14 ja 15 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

4 luku

Henkilötietojen käyttö ja luovutus

16 §

Tarkoituksidonnaisuus

Henkilörekisterissä olevia henkilötietoja saa käyttää vain siihen tarkoitukseen, joka on määritelty ennen tietojen keräämistä, jollei tämän tai muun lain säännöksestä muuta johdu. Henkilörekisterissä olevia tietoja saa kuitenkin käyttää tutkimukseen ja tilastollisesti rekisterinpitäjän suunnittelutoiminnassa.

17—23 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

24 §

Henkilörekisterin käytöstä ilmoittaminen tietyissä tapauksissa

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Suoramainoksessa, puhelinmyynneissä ja muussa suoramarkkinoinnissa sekä markkina- ja mielipidetutkimuksen kyselyssä, jota varten henkilön nimi- ja osoitetiedot on hankittu henkilörekisteristä, on käytävä ilmi, keneltä ja mistä osoitteesta on saatavissa tieto käytetystä henkilörekisteristä, rekisterinpitäjästä ja tämän osoitteesta.

25 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

5 luku

Henkilörekisterin suojaaminen, arkistointi ja hävittäminen

26—28 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

6 luku

Valvonta ja pakkokeinot sekä poikkeusluvut

29 ja 30 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

31 §

Rekisterinpitäjän tietojenantovelvollisuus

Rekisterinpitäjä on velvollinen salassapitosäännösten estämättä antamaan tietosuojavaltuutetulle tämän yksittäistapauksessa pyytämät henkilötietojen keräämisen, tallettamisen, tarkastamisen, käytön ja luovuttamisen lainmukaisuuden valvontaa varten tarpeelliset tiedot henkilörekisteristä ja sen käytöstä.

(2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

32 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

33 §

Yleiset ohjeet

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Tietosuojavaltuutetun on rekisterinpitäjän pyynnöstä annettava tälle sitova ennakkotieto 5, 6, 7, 19 ja 20 §:n soveltamisesta.

34—37 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

7 luku

Muutoksenhaku

38 ja 39 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

8 luku

Erinäisiä säännöksiä

40 ja 41 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

42 §

Vahingonkorvausvelvollisuus

Rekisterinpitäjä on velvollinen korvaamaan sen taloudellisen vahingon, joka rekisteröidylle on aiheutunut virheellisen tiedon käytöstä tai luovutuksesta taikka siitä, että tiedon käyttö tai luovu-

tus on ollut lainvastaista, *ellei rekisterinpitäjä osoita menetelleensä erityistä huolellisuutta noudattaen*. Korvaus on tällöin suoritettava myös kärsimyksistä, jollei niitä ole pidettävä vähäisinä. Muutoin vahingonkorvausvelvollisuudesta on voimassa, mitä vahingonkorvauslain (412/74) 2 luvun 2 ja 3 §:ssä, 3 luvun 4 ja 6 §:ssä sekä 4, 6 ja 7 luvussa säädetään.

43—48 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

9 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

49 ja 50 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1986

Jouni J. Särkijärvi
Matti Lahtinen

Sirpa Pietikäinen
Kaarina Dromberg